

۳. سستہ تیکی فرید ریش شیلہ ر. .
.. کا و ج لال

(بـ [] شـ ی [] م)

3-شیلہ ر و کا نت

3-1- فلسفہ وی ترا نسسہ ند یتالی کا نت ل س خذ ک یدا

[illegible]

ئەم بەگومان پەيوەند بە ئاۋىزى پراكتىكىش ۋە ھەر ئاۋىزى پەيمان ھەيە، ۋەلە ئۇستا نەك ۋەك ئاۋىزى تەيەريەنە (ئايە مەن دەتوانم چى بزانم؟)، بەك ۋەك ئۇستا ئاۋىز پەيوەند بە كەردار ۋە لەئزەردە خەدەدايە: "ئايە چەن گەرەكە مەن كەردار بىۋەنم؟"

[illegible]

(kategorische Imperativ) کاتېگوریکه یاسای کی ئېخلاقیدې بې چواندنی بېمېرجېو بې سېرجېم بوونېو وړانی ئاو زېمېند (مړېفان): «تې ئېوها کردار بنوېنې کې ماکسیمې (سېسای) ویستت هېردېم هاوکات بشېت چواندنی هېبېت وېک پرنسپې یاسادانانېکی گشتې. «(8) کېواتې کانت سېبژېکت بېرېو وېووی گېرېک (soll) دېکاتېوې: ئېو گېرېک هېردېم ئېوها کردار بنوېنېت، کې ئیدی سېساکانی بې نواندنی کردار هېردېم وېک پرنسپې (ئېکسپېمې) یاسادانانېکی گشتې چواندنیان هېبېت. ئېم گېرېک بېزېرووری، ئاپرېرېانې، چواندنی بې هېرکېس هېی: هېرگیز نابېت هېچکېس نې خودی خې و نې کېسېکی دیکې وېک “دېستوېژ”ی کردار دابېنېت، بېکوهېردېم وېک “مېبېست”. تېنیا لېم پرنسپېو کردارېکانې مړېف دېبن بې ئېخلاقې. کانت ئېمې ناو دېنېت “فاکتوْمې ئاو زې”، ئېمېش بېواتې: لې هېر بوونېو وړکې ئاو زېمېنددا ئاگایې استېوخې یاسای ئېخلاقې (فېرمانې زېرووری) لېگېوې، ئاگایېکېش استېوخې، چونکې ئاپرېرېانې یاسای ئېخلاقې خېمان بېسېردا دېسېپېنېت بې بې ئېوې پېویست بېت لې ئېزموونېو دېرېئېنجامېنرېت.

ئېوجا کانت لې خېنې سېدېمدا، «خېنې هېزې بېیار «(1790) گېوان بې ئېستېتیکېکې دېدات. چې زېین و نېزېر (بېگولېرې «خېنې ئاو زې پېتې»، هېروېها چې ئاو زې و توانستې ئارېزووکردن (بېگولېرې «خېنې ئاو زې پراکٹیکې»، پېیوېستن بې ئېبژېکٹوې، وېلې هېزې بېیار پېیوېستې بې سېبژېکٹوې. ئاخر بېیاری چې ژلای کانت ئېستېتیکې، ئېمېش لای ئېو بېواتې، لې بېیاری “ئېمې جوان”دا پېشېنېک لېگېوې کې نېک بې جوانېتېوې، بېکوهې خودی سېبژېکٹوې پېیوېستې؛ بېیارکې تېنیا ئېو واتایې دېگېنېت کې ئېمې حېزمان لېو بابېتې. کانت هېروېها لېبرېی حېز لې بېدېوون (Wohlgefallen) دېوېت، کې هېستی سېبژېکٹیفیانې خېمانې و بېیاری “ئېمې جوان” دېیاری دېکات.

لې هېزې بېیاردې گېمېکې هارمېنیانې ئازاد لې نېوان هېزې وېناندن (فېرمخستېو) و زېیندا (تېگېدا) وودېدات، ئېوجا کاتېک دېبژېن، بېیاری چې ژ پېیوېستې بې سېبژېکٹوې، ئېوا هاوکات بېو دېبژېن کې لېو گېمې ئازادې هېزې بېیاردې هېچ مېبېستېک لېگېوې نېی: هېبوونې ئېبژېکٹ، یان کاری هونېرې، هېچ بایېخېکې بې بېیاری چې ژ نېی. بېیاردېر ئارېزووی بې ئېبژېکٹ نېی و هېوې بدات بېت بې خاوېنې یان بېکاری بېهېنېت، ئېو هېروېها مېبېستی ئېخلاقې ئااستې ناکات. ئېو لې بېیاری “ئېمې جوان”دا نازانېت بېچې بابېتکې جوانې، بېکوهې تېنیا وېک جوان هېستی پېدېکات: ئېو تېنیا چې ژ لې فېرمېکې دېبېنېت. کانت ئېمې ناودېنېت “مېبېستېتې

بمبست" که تـواو شـوـکیـی (فـرمـالـی): گـرچـی جـوانـتی و یک
 مـبـسـتـتی دـرکـدکـرت، وـلـی نـو دـرکـردنی نـو وـرکـی جـوانـتی
 نیی، بـکو نـو بـنیادی شـوکیـی (کـخـراوی، پـرپـرسـیـن)
 جـوانـتیـی کـ نـو دـرفـتـمان بـ دـخـسـنـت. نـوجا گـرچـی بـیاری
 "نـمـ جـوانـ" بـند بـ هـستی سـبـبـکتیـی و، وـلـی بـیاردـر
 چـاوـوانـ کـ "نـوانیدیکـ" شـلـتـک بـیاردکـیدا یـکـبـگـرنـو، چـونـکـ
 "گـمـ نـازادکـی" نـوان هـزی وـنـاندن و زـین نـوکـیـی بـ سـرجـم
 مـرـفـان. بـ شـو وـیـکی دی بـبـژین، پـشـمـرجی بـیاری چـبـژ نـو وـیـی کـ
 هـمـو هـزکـانی مـثـریـف لای تـکـای مـرـفـان و یک یـک کاران (9).
 کاتـک کانت جـوانـتی (هـونـر) لـ گـشـنیـگای سـبـبـکتی لـوانـر و
 دیاری دـکـات، نـوا شـیلـر بـ پـچـوانـو کـکی "بـبـتی جـوانـ"
 بـهـند وـردکـرت، کـواتـ جـوانـتی دـباتـ نـو کاری هـونـریـی و
 هـو دـدات هـونـر و یک نـتـنـم بـچـسـپـنـت: و یک خوددیاریکـر، و یک
 ویسـتمـند. شـیلـر لـ یـکـم نامـی کـالیـاسـدا (25.01.1793) دـبـبـژت،
 کـ نـو چـسـپـاندنی تـگـیـکی نـبـبـکتیـی جـوانـتی (هـونـر) بـ
 مـزـنـترین نـرکی خـی دادـنـت، بـ نـجـامـدانی نـم نـرکـش "خـنـی
 نـاوـزی پـراکـتیـکی" کانت و یک بـبـبـت وـردکـرت. بـگـومان نـو
 هاوکات گـومانـی لـ وـش هـیـی کـ داخـ هـو وـکـی سـرـبـگـرت.

(ماویـتی) ..

پـراوـز.

(6) بـ پـتر نـزیکـوتـنـو لـ "خـنـی نـاوـزی پـتی" کانت بـوانـ:
 ئیـمانـول کانت. پـشـگـتن بـ هـر مـتـافـیزیکـک کـ بـشـت لـ ئایندـدا
 بـبـت بـ زانـست. کـاو جـلال لـ نـمـانـیـی و. کـتـبـخـانـی
 کوردستانپـست، کوردـاوم، دـنـگـکان. هـروـها بـوانـ "پـشـگـتن"
 وـرگـ.

(7) لـم نووسینـدا "خـنـی نـاوـزی پـراکـتیـکی" کانت زـر بـپـوختی
 تـنـیا پـابـند بـ نووسینـکـو دـاـژـاو تا فـرمـکـی تـکـنـچـت.
 دـاـشـتنـکی بـریـانی فرـوانـتری نـو وـخـنـی لـ کارکـی دیکـدا
 نـجـامـدراو کـ سـرـبـخـ بـاودکـرتـو. دـاـشـتنـکـی نـر پـوختـی
 نـو کار پـوختـی دیکـی.

(8) Kant. Ausgewählte Schriften. Die Grundlagen des kritischen
 Denkens. Hrsg. von Gerhard Stenzel. Bearbeitung und
 Einleitung: Walter Del-Negro. Bertelsmann Lesering. 1958. S.
 308.

(9) بـ پـتر نـزیکـوتـنـو لـ "خـنـی هـزی بـیارد" کانت بـوانـ:

ٲانمارى گٲتمان-زىفٲرت. ٲٲبٲرىىگ بٲ ٲسٲٲىك. كاو جٲلال لٲ
ٲٲمانىىو. سلامانى 2009. كوردىٲديا .